

VADOVĖLIO VERTINIMO FORMA

I. BENDRA INFORMACIJA

Pavadinimas: Nacionalinis saugumas ir krašto gynyba. Vadovėlis 12 (IV gimnazijos) klasei

Autorius: autorių kolektyvas (Alvydas Šakočius, Taras Ivanec, Aušrius Juozapavičius, Natalija Denisenko, Vida Česnuitytė, Svajūnė Ungurytė-Ragauskienė, Skirmantas Tekorius).

Leidėjas: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija

Ugdymo pakopa, klasė: vidurinis ugdymas, 12 (IV gimnazijos) klasė

Dalykas: Nacionalinis saugumas ir krašto gynyba

II. VADOVĖLIO ATITIKIMAS BENRIESIEMS REIKALAVIMAMS¹

Kriterijus	Vertinimas		Pastabos
	Atitinka	Neatitinka	
3.1. tekstinė, vaizdinė, skaitmeninė ir interaktyvi medžiaga turi būti pritaikyta siekti dalyko bendrojoje programoje įvardytų tikslų ir uždavinių, ugdyti dalyko bendrojoje programoje apibrėžtas mokinių kompetencijas, atitikti dalyko bendrojoje programoje apibrėžtą mokymo(si) turinį ir pasiekimų lygių požymius;	Atitinka		
3.2. vadovėlio ar mokymo priemonės struktūra turi atitikti didaktinius dalyko mokymo principus, pateikiamos įvairių tipų užduotys, atliepančios visus	Iš dalies atitinka		Vadovėlyje pateikiama aktuali medžiaga, susijusi su bendrojo ugdymo mokyklos ugdymo turiniu ir jo įgyvendinimu. Tačiau, kaip ir vertinant 11 klasės vadovėlį, kyla klausimai dėl didaktinės struktūros, užduočių bei mokymo(si) medžiagos pritaikymo

¹ Vertinimo kriterijai ir jų numeracija pagal: „Bendrojo ugdymo dalykų spausdintų ir įvairių interaktyvumo lygių virtualiųjų vadovėlių ir mokymo(si) priemonių atitiktis teisės aktams įvertinimo ir aprūpinimo jais tvarkos aprašą“

bendrosiose programose aprašytus pasiekimų lygius ir skatinančios taikyti įvairius mokymosi metodus;			organizuoti įtraukiantį, personalizuotą ir mokymosi savivaldumą, skatinantį ugdymo(si) procesą. 12 klasės vadovėlio rankraštyje pastebimas didaktinės struktūros nenuoseklumas, vyrauja autorinis tekstas, trūksta svarbių kitų didaktinių elementų, pavyzdžiui, nėra terminų / sąvokų žodyno (jo rankraštyje nepateikta, todėl recenzentas gali tik spėlioti, ar jis yra numatytas), rodyklės, vadovėlio struktūros paaiškinimo ir kt. Visa tai kelia abejonių dėl efektyvaus vadovėlio naudojimo ugdymo procese. Iš esmės visi metodiniai sprendimai paliekami mokytojų, nepateikiant pagrindinių galimų šio dalyko ar vadovėlio naudojimo mokymo procese didaktinių gairių, kaip yra įprasta šiuolaikiniame vadovėlyje ar vadovėlio komplekte. Jau recenzuojant 11 klasei skirtą vadovėlį buvo nurodyta, kad labai gerai, jog vadovėlyje yra sugalvoti ir išskirti atskiri struktūriniai elementai, kurie turėtų palengvinti mokinių mokymąsi. Tačiau, susipažinus su vadovėlio struktūra, išskirtais atskirais struktūriniais, didaktiniais elementais, kilo klausimų, kiek jie palengvins mokinių mokymąsi, kai nėra aiškiai susitarta tarp autorių dėl jų paskirties ir parengimo. „Temos reikšmingumas“ – vienur yra pateikti teiginiai, kurie atskleidžia pristatomos temos reikšmingumą (pvz., p. 68 „Priešiškai nusiteikusios autoritarinės valstybės kelia įtampą ir net realią grėsmę demokratinių valstybių teritoriniam
---	--	--	---

			vientisumui bei nepriklausomybei. Todėl turime apie tai ne tik kalbėti, bet ir žinoti būdus, kaip galėtume didinti savo atsparumą ir prisidėti užtikrinant valstybės saugumą“), o kitur „Temos reikšmingumas“ „atskleidžiamas“ pateikiant temos apibendrinimą ar santrauką (pvz., p. 3 „Lietuvos nacionalinį saugumą užtikrina institucijos, veikiančios įvairiuose valstybės veiklos sektoriuose. Nacionalinio saugumo uždavinius turi ne tik valstybės ir savivaldybių institucijos, bet ir viešosios įstaigos, šalies pramonės ir verslo organizacijos, kai kurios nevyriausybinės organizacijos, taip pat piliečiai. Jų įgaliojimai nustatomi, funkcijos paskirstomos ir veikla derinama teisės aktais“), dar kitose vietose pateikiami klausimai (pvz., p. 109 „Žinios apie Lietuvos euroatlantinės integracijos reikšmę padeda suprasti, kokia šalies vieta Europoje ir visame pasaulyje, o svarbiausia – kokios yra saugumo garantijos ir ekonominės bei politinės sąsajos su kitomis valstybėmis“). Recenzento nuomone, atskleidžiant temos reikšmingumą būtina susitarti dėl aprašymo pobūdžio, tam tikrų aspektų išskyrimo ir jų pateikimo – ar keliama klausimai, ar įvardijami konkretūs kontekstai ir problemos, ir peržiūrėti visą vadovėlio rankraštį. Dar vienoje vadovėlio rankraščio vietoje (p. 11) pastebėta, kad skyrelyje „Temos reikšmingumas“ kai kurie žodžiai rašomi didžiosiomis raidėmis, tačiau kitur to nėra. Tad nesilaikoma bendrų ir informacijos pateikimo reikalavimų.
--	--	--	---

			Recenzuojant 11 klasei skirtą vadovėlį, buvo nurodoma, kad prasminga prie atskirų temų ar vadovėlio pabaigoje pateikti esminių / svarbiausių sąvokų žodyną. Tai būtų aktualu ir šiame vadovėlyje. Vadovėlio rankraščio skyrių pabaigoje pateikiami medžiagos apibendrinimai, tai pavadinta: „Apibendrinimas. Nagrinėdami šią temą, mes supratome: ...“. Šie apibendrinimai pateikti atskirais punktais yra nevienodi, vienur pateikiami vieno, dviejų sakinių teiginiai, o kitur 4–6 sakinių pastraipos. Nors dauguma apibendrinamųjų teiginių užima iki pusės puslapio, kai kur jų apimtis siekia beveik visą puslapį (pvz., p. 79–80), t. y. teksto apimtimi prilygsta kai kuriems atskiriems poskyriams.
3.3. nėra fakto ir dalyko klaidų, turinys parengtas remiantis patikrintais ir patikimais šaltiniais;	Atitinka		
3.4. vadovėlio ir mokymo priemonės turinyje nėra diskriminavimo ir diskriminavimo propagavimo lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu. Vadovėliai ir mokymo priemonės turi užtikrinti pagarbos asmenų įvairovei principą;	Atitinka		
3.5. vadovėlio ir mokymo priemonės turinys atitinka asmens duomenų apsaugos pagal 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo	Atitinka		

panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas), Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymą bei kitų asmens duomenų tvarkymą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimus;			
3.6. vadovėlio ir mokymo priemonės turinys nesusijęs su realiai veikiančių įmonių, įstaigų, organizacijų ar kita veikla užsiimančių ūkio subjektų reklama, turinyje negali būti nurodomi realiai veikiančių įmonių, įstaigų, organizacijų ar kitų ūkio subjektų pavadinimai, rekvizitai, kontaktiniai duomenys;	Atitinka		
3.7. jei vadovėlyje yra nuorodos į konkrečius papildomus virtualiuosius išteklius, reikalingus vadovėlyje esančioms užduotims atlikti, vadovėlį įsigijusioms mokykloms turi būti užtikrinta laisva prieiga prie šių išteklių, nereikalaujant papildomo užmokesčio už teisę jais naudotis;	Atitinka		
3.8. vadovėlio ir mokymo priemonės turinyje pateikiami situacijų, įvykių, reiškinių, procesų, asmenybių veiklos aprašymai, iliustracijos, užduotys, nepažeidžiantys asmens teisių ir laisvių bei pagrindinių tarptautinės teisės principų, vengiama neigiamas emocines reakcijas keliančių asociacijų, būdvardžių ir kategoriškų apibendrinimų, nėra neigiamų ar kitokių lyčių stereotipų, mergaitės ir berniukai, moterys ir vyrai vaizduojami nešališkai;		Neatitinka	Recenzento nuomone, reikėtų atsisakyti šios informacijos apie mirties nuosprendžio vykdymą (p. 87-88): „Lietuvės istorikai: Andriejus Stolarovas, Sigita Černevičiūtė, Saulius Kaubrys ir kt., rado faktų, pagrindžiančių, kad tarpukariu mirties bausmės Kaunė, VI forte, dažniausiai vykdė Karo policijos mokyklos kariai, vadovaujami šios mokyklos karininkų. Dažnai pasmerktieji, tardami paskutinį žodį, prašydavo vykdant mirties nuosprendį neužrišti jiems akių, bet paprastai į tokius prašymus ar net protestus nebuvo kreipiama dėmesio – akys vis tiek būdavo užrišamos. Tai buvo daroma dėl to, kad

			bausmės vykdytojai nematytų pasmerktojo žvilgsnio, kuris galėtų persekioti juos visą gyvenimą“. Iš pateikto teksto neaišku, ką siekiama juo pagrįsti mirties bausmės būtinybę, jos sąsajas su institucijų veikla užtikrinant Lietuvos nacionalinį saugumą ar kitus dalykus. Taip pat, atsižvelgiant į vadovėlio turinio vertinimo kriterijų 3.8, siūloma atsisakyti 134 p. pateiktos iliustracijos (X pav. – 2017 m. informacinėje erdvėje pasirodžiusi suklastota informacija apie neva įvykį Lietuvoje) ir pagalvoti apie kito, tinkamesnio pavyzdžio ar iliustracijos, susijusios su informacijos klastojimu, pateikimą.
3.9. vadovėlio ir mokymo priemonės turinyje nėra nekorektiško, antidemokratiško, antivalstybinio turinio;	Atitinka		
3.10. vadovėlio ir mokymo priemonės turinyje nėra tendencingai pateikiamos ir (arba) klaidinančios informacijos geopolitinių įvykių kontekste;	Atitinka		
3.11. vadovėlio ir mokymo priemonės turiniu ar užduotimis nėra kurstoma tautinė nesantaika.	Atitinka		

III. VADOVĖLIO ATITIKIMAS SPECIALIESIEMS REIKALAVIMAMS²

Kriterijus	Vertinimas		Pastabos
	Atitinka	Neatitinka	
5.1.1. atitinka dalyko bendrojoje programoje nustatytus tikslus ir uždavinius;	Atitinka		

² Vertinimo kriterijai ir jų numeracija pagal: „Bendrojo ugdymo dalykų spausdintų ir įvairių interaktyvumo lygių virtualiųjų vadovėlių ir mokymo(si) priemonių atitikties teisės aktams įvertinimo ir aprūpinimo jais tvarkos aprašą“

5.1.2. atitinka dalyko bendrojoje programoje aprašytą mokymo(si) turinį;	Atitinka		
5.1.3. struktūruojamas taip, kad atskiros dalys logiškai derėtų tarpusavyje, atsižvelgiant į dalyko didaktiką, paisant mokinių amžiaus tarpsnio ir skirtingų kognityvinių gebėjimų ypatumų;	Iš dalies atitinka		Tematiniu požiūriu atskiri skyriai ir poskyriai dera tarpusavyje. Tačiau norėtusi atkreipti dėmesį į vadovėlio struktūros elementą „TAI ĮDOMU“. Kažkodėl pirmasis „TAI ĮDOMU“ pateikiamas tik nuo 37 puslapio, o 78 puslapyje tai įvardijama kaip „Įdomūs faktai“. Recenzento nuomone, dalis informacijos, kuri pateikta su antrašte „TAI ĮDOMU“, yra labai svarbi, tačiau ją tikslinga įtraukti į pagrindinį tekstą (p. 71 – apie tai mokosi 10 klasės mokiniai; p. 96, 119) ir pagalvoti apie kitų įtraukiančių, įdomių faktų pateikimą, kaip, pvz., p. 85 „Lietuvės valstybės siena yra 1 765,83 km ilgio. Sausuma ir pasienio vandenimis ji eina 1 646, 19 km, o teritorine jūra – 119,64 kilometro. Lietuvos ir kartu Europos Sąjungos išorinės sienos ilgis yra 1 073,36 km, vidinė Europos Sąjungos siena tęsiasi 692,39 kilometro. Lietuvos valstybės sienos su Latvija ilgis yra 588,09 km, su Baltarusija – 678,82 km, su Lenkija – 104,3 km, su Rusijos Federacija – 253,7 km (iš jų Kuřšių măriomis – 18,5 kilometro). Lietuvos valstybės sieną kerta 54 upės ir upeliai, 306 plentai, keliai ir vieřkeliai (59 išvažiuojami ir 247 sunkiai išvažiuojami), 15 geležinkelių ir 83 tiltai. VSAT keliamas uždavinys apsaugoti šią didžiulę įvairią teritoriją, todėl šios institucijos specifiką ir patiriamus sunkumus itin tiksliai apibūdina jos šūkis „Kilnumas. Ištvėrmė. Drąsa“, „Pirmuoju VST vadu, atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, nuo 1991 m. iki 2007 m., t. y. net 16 metų, dirbo čečėnų kilmės Lietuvos

			pilietis Sergejus Madalovas. Prieš pradėdamas eiti šias atsakingas pareigas, jis pasakė tokius žodžius: „Sutinku tarnauti Lietuvai su viena sąlyga – kariauti su Lietuvos priešu, bet ne su tauta“ ar p. 118 „Riba tarp smagaus žaidimo mėginant atspėti mokytojo slaptažodį elektroniniame dienyne ir teismo proceso yra labai siaura. Jei patinka kibernetinio saugumo iššūkiai, patartina žaisti specialiai tam sukurtose sistemose – tryhackme.com arba hackthebox.com. Taip pat galite pamėginti per CTFtime.org susirasti kokią nors lietuvišką komandą (tai irgi bus iššūkis, bet štai užuomina: kai kurie dalyviai „Discorde“ turi tuos pačius vardus) ir kartu dalyvauti kibernetinių mįslių kupinuose renginiuose. Jei tikrai nori testuoti realių sistemų pažeidžiamumą, pirmiausia susisieki su savininkais ir gauk jų leidimą arba dalyvauk oficialiuose pažeidžiamumo paieškos kvietimuose (angl. Bug Bounty) – taip galėsi legaliai užsidirbti už įsilaužimus“).
5.2. vaizdinė medžiaga pateikiama taip, kad tikslingai derėtų su kitais vadovėlio turinio elementais, atsižvelgiant į dalyko didaktiką, paisant mokinių amžiaus tarpsnio ir skirtingų kognityvinių gebėjimų ypatumų;	Iš dalies atitinka Recenzuojant kilo klausimas: vadovėlyje yra pateiktos preliminaros iliustracijos ar šios iliustracijos ir bus pateiktos		Vadovėlyje vyrauja tekstinė informacija ir autorinis tekstas. Labai gerai, kad kai kurie autoriai, pristatydami institucijų veiklą, tam tikras struktūras ar sudėtingus klausimus, juos vizualizavo – pateikė schemas, lenteles, struktūravo tekstą (pvz., p. 12, 21–22, 32 ir kt.). Tačiau reikėtų peržiūrėti vadovėlio rankraštį ir apsvarstyti galimybes vizualizuoti tekstuose pateikiamą informaciją. Tai palengvintų jos suvokimą, sudarytų galimybes mokytojams efektyviau planuoti veiklas pamokose. Neatsitiktinai, remdamiesi tyrimų rezultatais, universalus dizaino mokymuisi kūrėjai pabrėžia, kad mokymosi medžiaga turėtų būti pateikiama įvairiais formatais,

	išleistame vadovėlyje?		išraiškos priemonėmis, o vien tik tekstinės informacijos vyravimą įvardija kaip mokymosi barjerą (Ralabate, P. K., 2016; UDM gairės, 2023). Pvz., p. 3 – LR Konstitucijos straipsnių pristatymas; p. 8 – Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo interesai; p. 29 – informacija apie visuotinę mobilizaciją ir taikomas priemones; p. 105 – bendrieji teisiniai ir specialieji veiklos principai ir kt. Atkreiptinas dėmesys į kai kurių schemų, iliustracijų pateikimą, nes jose neįmanoma perskaityti pavadinimų, pateiktos informacijos (pvz., p. 41, 42, 45 ir kt.). Taip pat reikėtų įvertinti pateikiamų iliustracijų paskirtį ir tikslumą, nes kai kurios iš jų, be papildomos informacijos ar užduočių prie jų, vadovėlyje atlieka dekoratyvinę funkciją (pvz., p. 13, 20). Ar nereikėtų autoriams pagalvoti dėl vadovėlyje pateikiamos statistikos, kad prie jos būtų pateiktas QR kodas, kuris sudarytų galimybę jį nuskanavus susipažinti su naujausiais duomenimis, nes šio pobūdžio medžiaga greitai sensta?
5.3. informacijos paieškos sistema padeda rasti reikiamą informaciją atitinkamo amžiaus tarpsnio mokiniams;	Iš dalies atitinka		Tikėtina, kad orientuotis vadovėlio medžiagoje padės vadovėlio turinys (recenzuoti buvo pateiktas rankraštis be turinio). Vadovėlio pradžioje turi būti pristatyta jo struktūra, jos atskiri elementai, jų paskirtis, pateiktos galimos darbo su vadovėliu gairės.

5.4. pagal kiekvieną temą yra skirtingo sudėtingumo užduočių, atitinkančių dalyko bendrojoje programoje apibrėžtus visų pasiekimų lygių požymius;	Iš dalies atitinka		Reikėtų peržiūrėti užduotis ir klausimus, pateiktus prie atskirų temų aspektų ar apibendrinamojo pobūdžio dalių. Neturėtų vyrauti užduotys, kurios reikalauja iš mokinių žinių ir supratimo ar iš dalies žinių taikymo gebėjimų. Svarbu papildyti vadovėlių užduotimis, kurių atlikimas skatintų aukštesniojo lygmens – būtent kritinio mąstymo ir problemų sprendimo – gebėjimų ugdymą (pvz., p. 15, 16, 20, 35, 86 ir kt.). Atsižvelgiant į tai, kad šiandien į faktinio žinojimo reikalaujančius klausimus gana sėkmingai galima atsakyti pasitelkiant dirbtinį intelektą, labai svarbu mokiniams formuluoti tokius klausimus ir užduotis, kurios reikalautų aukštesniojo mąstymo gebėjimų. Būtų tikslinga visame vadovėlyje susitarti dėl pasiskirstymo / santykio tarp klausimų, skirtų žinioms ir supratimui, jų taikymui bei aukštesniųjų mąstymo gebėjimų ugdymui(si).
5.5. klausimų ir užduočių formuluotės aiškios atitinkamo amžiaus tarpsnio mokiniams;	Iš dalies atitinka		Siūlymas peržvelgti ir koreguoti pateiktų klausimų formuluotes pagal jau anksčiau teiktus siūlymus, kurie buvo nurodyti recenzuojant 11 klasės vadovėlį, t. y. klausimas turi turėti aiškų vieną tikslą; klausimus formuluoti trumpais sakiniais ir pateikti mokiniams konkretų, o ne abstraktų kontekstą (pvz., 79, 87, 91).

IV. BENDRI VERTINTOJO PASTEBĖJIMAI

-

V. GALUTINĖ IŠVADA

Vertintas Nacionalinio saugumo ir krašto gynybos vadovėlis 12 (IV gimnazijos) klasei, iš dalies atitinka bendruosius (vadovėlių vertinimo kriterijus 3.2) ir specialiuosius (vadovėlių vertinimo kriterijus 5.1.3, 5.2, 5.3, 5.4) reikalavimus vadovėliams ir mokymo priemonėms. Tačiau vadovėlis neatitinka *Bendrojo ugdymo dalykų spausdintų ir įvairių interaktyvumo lygių virtualiųjų vadovėlių ir mokymo(si) priemonių atitikties teisės aktams įvertinimo ir aprūpinimo jais tvarkos apraše*, patvirtintame Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2024 m. vasario 15 d. įsakymu Nr. V-184, apibrėžto bendrojo reikalavimo vadovėliams ir mokymo priemonėms (punktas 3.8).

Linas Jašinauskas, Vytauto Didžioji universiteto Švietimo akademijos Moderniųjų didaktikų katedros vedėjas

Parašas:

Data: 2025 m. gegužės 5 d.